

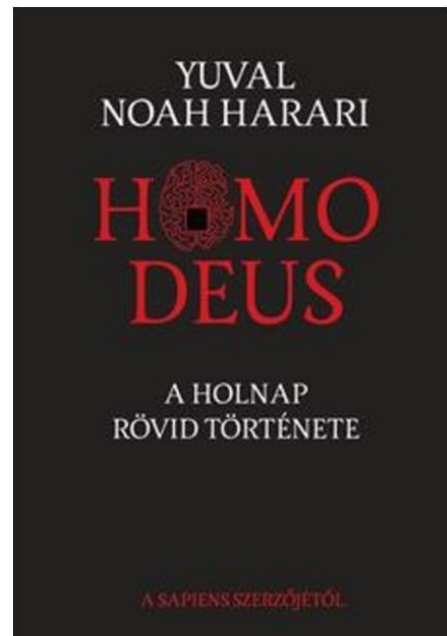
Az istennéválás küszöbén

A Sapiens után Yuval Noah Hararinak megjelent egy másik szenzációs könyve is, a Homo Deus. Ebben kifejti, hogy miután az emberiség legyőzte a három legnagyobb bajt, a háborút, az éhínséget és a járványokat, most azon van, hogy halhatatlan legyen és istenemberré váljon. Néhány hete gúnyos cikk jelent meg e rovatban a Homo Deusról, kétségbe vonva Harari állításainak jogosságát. Hiszen a világon ma is sok helyen háború dúl, milliók éheznek és halnak meg maláriában, rákban és más betegségekben. A gúnyolódónak azonban nincs igaza. Harari abban az értelemben beszél a háború, az éhínség és a járványok leküzdéséről, hogy míg korábban az emberek ezeket kikerülhetetlen istencsapásoknak tekintették, mára elértük, hogy rajtunk múlik, bekövetkeznek-e. És ha mégis kitör a háború, még mindig tömegek éheznek, az a mi tévedéseinknek, rossz politikánknak tulajdonítható, valamit elrontottunk; vagy a tudomány még nem tart ott, hogy például megtalálja a rák ellenszerét, de biztosak vagyunk benne, hogy ez csak idő kérdése és hamarosan úrrá leszünk rajta.

„2014-ben több, mint 2,1 milliárd ember volt túlsúlyos, szemben a 850 millió alultáplálttal. 2012-ben világszerte nagyjából 56 millió ember halt meg; ebből 620 ezerrel végzett emberi erőszak – 120 ezer vesztette életét háborúban, 500 ezer bűncselekmény következtében. Ezzel szemben 800 ezren követtek el öngyilkosságot, és másfél millióan haltak meg cukorbetegségben. A cukor mára veszedelmesebbé vált a puskapornál. A történelem során először többen halnak bele abba, hogy túl sokat esznek, mint abba, hogy túl keveset. Az átlagember halálát ma sokkal nagyobb valószínűséggel okozza a mértéktelen zabálás és a Coca-Cola, mint az aszály, az ebola vagy az al-Káida támadása.” „Komolyabb járványok csak abban az esetben fenyegetik a jövőben az emberiséget, ha maga az emberiség hozza létre őket valamilyen kegyetlen ideológia szolgálatában. Annak a kornak, amikor tehetetlenek voltunk a természetes járványokkal szemben, jó eséllyel vége. De lehet, hogy egyszer még visszasírjuk.” (Ezek a szövegek – mint ahogy a továbbiak is – a Homo Deusból és egy Hararival készült Spiegel-interjúból származnak.) A háborúk – ezt már most kezdjük érezni – a kiberhadviselés formáját fogják öltetni. Nem tulajdonít Harari különösebb fontosságot a terrorizmusnak sem: „Míg 2010-ben az elhízás és az azzal összefüggő betegségek mintegy 3 millió emberrel végeztek, a terroristák összesen 7697 embert öltek meg világszerte.”

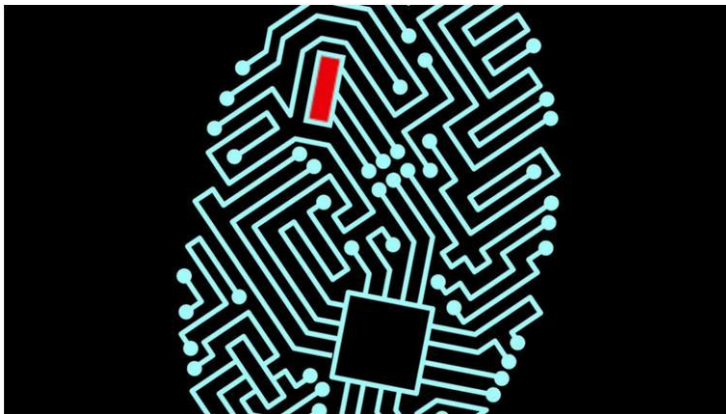
„2014-ben több, mint 2,1 milliárd ember volt túlsúlyos, szemben a 850 millió alultáplálttal. 2012-ben világszerte nagyjából 56 millió ember halt meg; ebből 620 ezerrel végzett emberi erőszak – 120 ezer vesztette életét háborúban, 500 ezer bűncselekmény következtében. Ezzel szemben 800 ezren követtek el öngyilkosságot, és másfél millióan haltak meg cukorbetegségben. A cukor mára veszedelmesebbé vált a puskapornál. A történelem során először többen halnak bele abba, hogy túl sokat esznek, mint abba, hogy túl keveset. Az átlagember halálát ma sokkal nagyobb valószínűséggel okozza a mértéktelen zabálás és a Coca-Cola, mint az aszály, az ebola vagy az al-Káida támadása.” „Komolyabb járványok csak abban az esetben fenyegetik a jövőben az emberiséget, ha maga az emberiség hozza létre őket valamilyen kegyetlen ideológia szolgálatában. Annak a kornak, amikor tehetetlenek voltunk a természetes járványokkal szemben, jó eséllyel vége. De lehet, hogy egyszer még visszasírjuk.” (Ezek a szövegek – mint ahogy a továbbiak is – a Homo Deusból és egy Hararival készült Spiegel-interjúból származnak.) A háborúk – ezt már most kezdjük érezni – a kiberhadviselés formáját fogják öltetni. Nem tulajdonít Harari különösebb fontosságot a terrorizmusnak sem: „Míg 2010-ben az elhízás és az azzal összefüggő betegségek mintegy 3 millió emberrel végeztek, a terroristák összesen 7697 embert öltek meg világszerte.”

A Homo Sapiens korábban már legyőzte a természet erőit és a legerősebb élőlény lévén biotikus holokausztot visz végbe; először direkt, majd közvetett módon (a természeti környezet tönkretételével) kiirtotta a többi élőlény tetemes hányadát. Most pedig olyan helyzetbe került, mint a tűzoltó egy tűz nélküli világban – szól Harari szemléletes hasonlata. **Mit kezdünk magunkkal?** A kérdés filozofikus, mert a létrehozott-kialakult technológiák

kijelölik a további fejlődés (fejlődés? – inkább mondjunk változást) útját. Az az okoskodás, hogy etikai és humánus okok miatt ezt és ezt ne tegyük, ezzel és ezzel a lehetőséggel ne éljünk, merőben elméleti lehetőség marad. Madách másfélszáz éve írt szavai örökérvényűek: „Az ember ezt ha egykor ellesi, vegykonyhájában szintén megteszi”. A már létrejött technológiákat a Homo sapiens alkalmazni is fogja.

A Homo sapiens – mióta beszél és gondolkodik – „a kulturális evolúció gyorsforgalmi sávján halad, miközben a többi élőlény a genetikai evolúció forgalmi dugóiban toporog; az emberi történelem kikiáltotta függetlenségét a biológiától”. Vagy – mint ahogy Ray Kurzweil fogalmaz: az emberiség meghaladja a biológiát; az informatika, a digitális technika, a nanotechnológia fejlődésének és a DNS feltérképezésének következtében a műszaki fejlődés exponenciálisan felgyorsul, és az ember letér a biológiai evolúció pályájáról. A feladat tehát most a megistenülés, melynek Harari három útját vázolja föl. A biotechnológia és a génszerkesztés révén szinte tetszés szerinti tulajdonságokkal láthatjuk el magunkat és meghosszabbíthatjuk az életet. A másik út a bionika: az organikus élet és a szervetlen szerkezetek, készülékek összeolvadása. Szuperemberek, kiborgok leszünk. A harmadik pedig: nem-organikus lényeket hozunk létre: intelligens szoftvereket, mesterséges intelligenciát. A mai gazdaság fő termékei az autók, a textíliák és az élelmiszerek. A 21. században testeket, agyat, tudatot és mesterséges életet fogunk „gyártani”.

Digitális ujjenyomat

Hiába okoz majd a génszerkesztés beláthatatlan etikai problémákat. Az ember az új technológiákkal egy lejtőre kerül, ahol nincs megállás, a gyógyítás és a fejlesztés közötti határvonal betarthatatlan lesz. Először csak a rendelleneségek kiküszöbölésére használja (miért szülessenek gyermekek

súlyos, örökletes betegségekkel?), de aztán nem tud ellenállni a kísértésnek, hogy ha lehetséges, miért ne tökéletesítse az egészségesek különféle adottságait is. „A szexuális reprodukció egy lutri. Akkor miért ne nyúlnánk bele egy kicsit ebbe a lutriba? Termékenyítsünk meg több petesejtet, és válasszuk ki azt, amelyik a gének legjobb kombinációjával rendelkezik.” Már ma eljutottunk a „háromszülős” lombikbébiig. (Amikor a a petesejt egy mitokondriális hibáját harmadik „szülő” petesejtjéből átültetett génnel korrigálják.) Az eljárást Amerikában tiltják, de Angliában engedik. Így jutunk majd el, lépésről lépésre a „genetikai gyerekkatalógusig”. Hiába félünk a mesterséges intelligenciától; amikor a szoftverek képesek lesznek saját magukat fejleszteni (már most azok) és kicsúszik a kezünkől irányíthatóságuk; a Szilikon Völgyben minden nagy cég gőzerővel ezen dolgozik. A kiborggá válás előjele pedig, amikor a villamoson elvélve látni olyan fiataalt, akinek füléből nem vezeték lóg ki és nem okostelefonját babrálja.

A nagy világvallások úgy tartják, hogy létünk értelme túlvilági sorsunktól függ, ezért a halált a világ létfontosságú és pozitív részének tekintik. De „a modern tudomány és kultúra egészen másképp tekint az életre és a halálra. Nem metafizikai rejtélyt, és főleg nem az élet értelmének forrását látja a halálban. A modern ember számára a halál megoldható és megoldandó technikai probléma.” Az új helyzet tehát óriási kísértést jelent az emberiségnek, amelyhez szörnyű veszély is társul. „Előttünk a mindenhatóság, szinte karnyújtásnyira, alattunk azonban ott ásít a tökéletes semmi. A gyakorlatban a modern élet a hatalom szakadatlan hajszolásából áll egy értelem nélküli univerzumban. A modern kultúra a legerősebb, amely a történelemben valaha létezett, és megállás nélkül kutat, feltalál, felfedez és gyarapszik. Ugyanakkor nagyobb egzisztenciális félelem hatja át, mint korábban bármelyik másik kultúrát.”

De nem mindenkiből lesz szuperintelligens kiborg. És akkor mi lesz a hús-vér Homo sapiens sorsa? Máshogy fog-e bánni vele a Homo deus, mint ahogy a Sapiens az őt körülvevő élőlényekkel? Ha a társas életre teremtett, de ma égbekiáltóan borzalmas, ipari körülmények között tartott tyúk, szarvasmarhák és sertések szörnyű életére gondolunk, nem sok jót remélhetünk. Esetleg úgy mutogatja majd a Homo deus elődjét állatkertekben, mint mi most a majmokat?

Korábban már hivatkoztam Madáchra. A fenti idézet így folytatódik:

„Te nagy konyhádba helyezéd embered,
S elnézed néki, hogy kontárkodik,
Kotyvaszt, s magát istennek képzeli”.

Úgy tűnik, hogy a Lucifer szájába adott szavakból, e költői vízióból néhány évtizeden belül valóság lesz.

Bp, 2017. szept. 1.

Kiss Károly
közgazdász és társadalomkutató

(Megjelent a Magyar Nemzet 2017 szeptember 4-i számában)

Yuval Noah Harari

